

M 17842

4420

5245

EGYHÁZI BESZÉD

MELYET

BERZSENYI DÁNIEL

SÍRJA FELETT

A NIKLAI TEMETŐBEN 1860. JÚNIUS 14.

ELMONDOTT

SZÉKÁCS JÓZSEF

PESTI EVANG. LEKÉSZ.

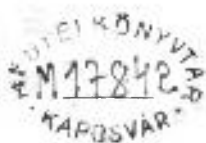
PEST,

KIADJA OSTERLAMM KÁROLY.

1860.

A derék nem fél az idők mohától ;
A koporsóból kikel és eget kér.

Berzsenyi D.

1969

1975

A mi buzgóságunk legyen az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen.

Halljátok meg azon ígéket melyeket mai buzgóságunk alapjául választék s melyek meg vannak írva Apost. Cselek. 2, 4—8 verseiben.

Megtélnék pedig mindnyájan szentlélekkel, és kezdének szólni más nyelveken, a mint a szentlélek ad valának szólniok. Valának pedig Jérusálemben, kik akkor ott lakoznak vala, istenfélő zsidó férfiak, minden nemzetségek közül, kik az ég alatt laknak. Mikor pedig ez hír kiment volna, egybegyüle a sokaság és eszök vesze; mivelhogy hallaná, minden azokat az ő tulajdon maga nyelvén szólni. Álmélkodnak vala pedig mindnyájan és csudálkoznak vala, mondván egyik a másikkal: nemde Galileusok e íme mindnyájan ezek, a kik szólnak? Mimódon vagyon azért, hogy halljuk őket a mi tulajdon nyelvünkön szólni, a melyben születettünk?

Mindenki tudja, hogy ezen ígék az első pünköst ünnepéből valók, a midőn az apostolokban munkás Szentlélek a keresztyén anyaszentegyházat, mint egy nagy emlékjelet, Isten dicsőségére felépítette, hogy az isteni rendeltetését az emberiség üdvössége körül a századok folytán teljesíténé.

Egy van bennök megfoghatatlan t. i. az, hogyan

közölhette a Szentlélek az apostolokkal azon hatalmat, mely szerint ezek a legkülönbözőbb nemzetiségekből összegyűlt sokaságban, kinek-kinek saját nyelvén szólhatának és a nyelvet melyen szóltanak, különbség nélkül megértették mindnyájan.

A nélkül hogy e csudának magyarázatába bocsátkoznánk, semmikép sem tartozván azok közé, kik a csudákban jelentkező istenire gyarló emberi mértéket alkalmazni bátrak: legyen szabad egypár tapasztalatra utalnunk, mely ama csudát, megmagyarázni ugyan nem, de szent titkát némileg sejtetni fogja velünk. Azt véljük pedig, hogy az egyes embernek úgy mint az egyetemes emberiségnek lelkében, élnek némely eredeti ős vágyak, melyek mindenkiben megvannak, senkiben nem hiányzanak, melyeknek kielégítésétől vagy az ellenkezőtől az egyes ember s egyetemes emberiség boldogsága vagy boldogtalansága függenek. Értjük a lélek azon ős vágyát hogy rokon lélekkel egyesüljön s együtt teremtsék a barátságot mely két testben egy lelket lakoztat; és viszont teremtsék az egységet férj és nő között, mely a világ minden meghasonlásai közt épen maradjon s érintetlenül; s a mint a keblek égi szerelme a földivel vegyül, teremtsék az élő sarjakat, melyekben a szülők vonásai összeolvadnak, s velök az emberi társadalom első bölcséjét és első szentélyét, a családi életet s ennek üd-
veit.

Ujabb lépcső s ujabb ős vágy rajta, az, mely megsztani vágy boldogságunkat hasonló boldogokkal s mely teremti a testvéri szeretetet s ennek leg-

szébb virágát a részvétet, mely örvend az örvendezőkkal és sir a sirókkal; és viszont az, mely közös erővel elhárítani vágy a közboldogság ellenségeit, akadályait, s szüli a bátorságot, a vitézséget, mely javai, jogai és boldogsága elleneivel harcra kél. És készen áll a csendes falu, a tágasabb város s vele a közrehatás azon ősvágya, mely készlet ezereket boldogítani. S minél mélyebb, tisztább ezen boldogság, annál vallásosabb, annál egyetemesb, kiható még a lelketlen tárgyakra is, melyekre átvisszük boldogságunk s boldogtalanságunk érzelmeit. E szellemi körben szülemlik a szülőföld iránti szeretet, mely a természetbe éltet önt. A hegyek látnak, látják bölcsőnket ringani, a patak örömeink vagy fájdalomunkat csevegi; tűkörré lesz a tónak nyugalma, barátainkká mozgalmak habjai, elleneinkké háborgása torló hullámai; a fa ágai karokká válnak, hogy öleljenek, ölet nyer a csalit, melybe befogad. Nehéz az elválás tőlök s ha távol estünk, feljök eped az érző kebel még a legfőbb szeretet öléből is s leirhatlan boldog, ha évtizedek után a fa alatt ül, melyet atyja ültetett, „ne bántsál azt a fát, atyám ülteté, ne tépd-el a virágot anyám ápolá, keze öntözé!” boldog ha a mezőt szemléli mely gyermekkorá játékhelye volt, a lugasban méléz, melyben anyja ölen, anyja ajkiról hallá aláhanganzi a vallás, az erény szent szavát, melyet mivel gyermekded hitttel megragad vala, a rideg világ kebléből ki nem irthatott.

Ujabb lépcső, újabb ősvágy, mindig messzebbre nyulik-el a szellemi láthatár. Az ember érzi hogy egy

nagy nemzetnek tagja, melyhez ezer szent kötelékkel van csatolva, melynek dicsőségében és balsorsában osztakoznia, feladatához járulnia, nagyságáért áldoznia, bátorlétéért küzdenie, becsületéért életét ha kell kockára tennie, vele élnie, vele vesznie, érette mindenről — ha java úgy kívánja — lemondania, s a lemondás főfokán mosolyogva ölelni meg érette a halált. Szükség-e mondanom hogy az ősvágyak földileg legigézőbbikét, a hazaszeretetet óhajtottam festeni s vele a nemes kebel azon minden szent viszokon felülálló ősvágyát, vajha nemzete dicső és virágzó, szabad és nagy s az emberiséget képző nemzeti testvérek között méltó testvér legyen, melyről magasztalva szóljon a történelem; és ismét azon kibeszélhetetlen ősvágyat, vajha mindenikünk hacsak egy porszemmel járulhassunk is nemzeti dicsőségünk pületéhez.

Ujabb lépcső, ujabb ősvágy, mely közben, megelőzve is és kísérve is, keresztülvonulnak belső életünk minden hálózata az enyészetnek leverő, az öröklétnek emelő gondolatai s felköltik bennünk a vágyat, tisztába jóni azzal való viszonzunk felett, a ki által élünk, mozgunk, vagyunk; ki bejegyezte örök törvényeit lelkünkbe úgy mint a természetbe, a kijelentésbe úgy mint az emberiség lelkismeretébe; ki erejével, csudáival környez mindenütt, a kötelmeknél melyekhez kedvet, erőt, áldást adott, a koszoruknál melyeket aratánk, mi aratók, de csak általa. Ez azon ősvágy mely mint hit, mint vallásosság, mint isten iránti bizalom, mint élet Istenben nyi-

latkozik azon ősvágy, mely a Jeruzsálemben egybegyűlt nemzettekban élt mint összejelelem, s melyet Krisztus tudománya hirdetésében kifejezve találtak mint soha előbb; mely tisztelettel, csudálkozással hitel töltötte el kebleiket; melynek hirdetése megragadta őket ellenálhatlanul, hogy először telepednének-le az utánok élt miliárdok közül, nyugalmat és üdvösséget találva, az emberiség anyanyelvén szóló Krisztus lábainál. A kereszttyénség az emberiség anyanyelve. Ez azon megdönthetetlen magasztos igazság mely ama pünkösti csuda szent titkának meguyító kulesát képezi. Mivelhogy Krisztus és apostolai ezen, a lélek és emberiség anyanyelvén szólottak, azért értették, azért értik őket minden lelkek, minden nemzetek.

Ez magyarázza meg nekünk a mai ünnep értelmét is. Mert azt valljuk ugyan, hogy nem volt s nem lesz senki, ki az emberi léleknek az üdvösséget szomjazó ősvágyát valaha Krisztusnál — üdvünk ezen isteni bajnokánál — tökéletesebben kielégíthetné; de szintoly határozottan valljuk, hogy az emberi lélek egyéb ősvágyait illetőleg, azok maradnak nemünk legihletettebb prófétái, kik ezen ősvágyaknak emberileg legtökéletesebb kifejezést adni képesek. Ezek közé számítjuk mi Berzsenyit is s vele az emberiség mindazon költőit, kik külön nyelveken, de az emberiség benső anyanyelvén tolmácsolták azon ősvágyakat, melyek milliókban csak homályos sejtelem gyanánt élnek, s kifejezést csak ily Berzsenyi-féle szellemek által nyerhetnek.

Mert ha kérditek ki azon férfiú, kinek hamvait ezen emlék jeleli, a válasz a mondottakban adva van. Ama férfiú Berzsenyi Dániel, az emberiség ősvágyainak legavatottabb tolmácsa közöttünk. A mi őt igazán naggyá teszi az, hogy épen azon ősvágyaknak, melyek mindnyájunk kebelében élnek, a boldogságnak, melyet érezünk hahogy teljesülnek, a bánatnak, mely elborít ha nem: költeményeiben oly hű, oly mesteri, oly bámulatos, oly isteni rokonsággal határos kifejezést adott, melytől az isteni ihletet megtagadni nem lehet.

A mi az ő nagyságát megalapítja, azon önkénytelen vallomás, hogy a midőn Berzsenyi a csendes élet bájjait, nemzetünk bűneit vagy erőnyeit, a szülőföld és haza iránti szeretetet, a szabadságot és a barátságot, Isten nagyságát s a buzgóságot zengi: úgy látszik mintha nem saját lantjának, hanem szívünknek kapna hurjai közé; mintha a hang, mely így szülemlik, nem lyrája zengése, hanem megindult szívünk megszólamlása volna; mintha nem maga érzelmeit, hanem a mienket foglalná énekbe; mintha nem azon öröm, fájdalom és lelkesedésnek adna szavakat, melyek keblét dagasztják, hanem azon örömet zengéné, melyet mi élvezénk, azon bánatot, mely miatt magunk vérezénk, azon lelkesedést, melyet boldoglétünk fokán magunk tapasztalánk.

A mi az ő nagyságát fokozza, az azon magassabb érdek, melynek kimutatása inkább a tudós termekbe való — melyel művei iránt nemzetünk művelt-

jei azon okból viseltetnek, mivel bennök az ókor legműveltebb s e részben mértékadó két nemzetének költői geniusa, nemzetünk költői irányával s annak szellemével oly csodálatosan olvad össze, mintha ama nemzetek lelkeket örökségül hagyták volna reánk.

A mi az ő nagyságát befejezi, az ama csudálatos pünkösti nyelv, mely a lélek kibeszélhetetleneknek vélt ösvágyait s ezeknek csak a benső élet által homályosan sejthető árnyéklatait, oly világosan, oly tökéletesen tudja vissza adni; hogy midőn halljuk, csudálkozás fog el, s nem bírjuk megmondani, azon örvendjünk-e hogy a nyelv, melyen zeng, magyar, a mi édes nyelvünk; vagy azon-e, hogy Pindár és Horácza meghallanák, megirigyenék; vagy azon-e hogy akarva, nem akarva, vallást kell tennünk fölé, miként így csak az szólhat, csak az énekelhet, kinek kebelét te ihletted, te áldottad meg nagy kegyelmi Isten?

Ami az ő nagyságát megszenteli, az azon csudálatos pünkösti hatás, melyet az nemzetünkre gyakorlott. „Romlásnak indult hajdan erős magyar“ s a legmélyebb bánat és gyász fogja el a keblet; „Él még nemzetem Istene!“ s visszatér a bizalom; „Menj, menj nemes faj!“ és szembezálnánk, ha kell a félvilággal. — Ez azon hatás melyről mi, kik annak magunkban és másokban tanui valánk, hálásan tesszük azon vallomást, hogy azon szebb, magasabb életnek, melyre fölébredénk, egyik alkotója Berzsenyi volt.

Méltó, hogy mi amaz élet örökösei, megjeleljük annak sirját, ki a sirból feltámasztotta nemzetét.

Üdv neked Somogy! ki e szent munkában első valál.

Hogy Somogymegye karai és rendei azok, kik még 1843-ban, 7 évvel Berzsenyi halála után, azon időben, hol még a megyék házi ügyeiket maguk intézik vala, önszántukból, saját lelkek által késztetve, szabadon s egyetértőleg hozák azon határozatot, hogy a niklai sirkertben nyugvó nagy társuknak itt s minthogy ő a nemzeté vala, országunk szívében is emléket emeljenek: az országszerte tudva van. De mi Somogy ezen tettének megadja az érdemet, az nem e tett maga, hanem a lélek, mely e tettet szülé.

Mi már ezen lélek, olyan-e, mely némi rokonságban áll, az anyaszentegyházat építő Szentlélekkel?

A lélek mely e jelt emelé, a kegyelet lelke, mely az érdemet nemesen méltányolva tiszteli. Berzsenyi csak félig volt Somogyé, őt Vas szülte s nagy részben még Kemenesalján készültek azon művei, melyek dicsőségét megalapították a hazában. De családi boldogsága tetőpontját Somogyban élvezé. Somogy levegője, vidéke, barátsága hatottak gyógyítólag a testben és lélekben betegre; a keszthelyi Heliconban feledé-el a föld bántalmait; Balaton syrénejével énekelt s partjain élvezte mit róla énekel,

És valamint boldog Helvetia népe örömmel

Szántja szabad földjét: itt is szabad a magyar és vig;

a szomszédos Fűred, mint vallja, adta vissza neki „az életet és reményt.“ Vasban kelt fel a nap, Somogyban nyugodott le. S midőn e napot lenyugtán dicsérte nem egyedül Somogy hanem az egész haza; a mi-

dön kiderült, hogy a nap leszállt ugyan, de nem enyészett-el, s Berzsényi a nap, műveiben mint sugarakban élt és e sugarakat felfogák ezer meg ezer keblek és újnapokká váltanak nyomán, s a lelkesült, az érző honfiak és leányok hódolattal s hangosan említék Berzsényit; s a midőn e hang megütöközött a Balatont környező hegyekben, és a tónak tükrén átszállott Somogy hullámos térségeire és ez örvendett, hogy Berzsényi övé, hogy érdeme átlengi a hazát, hogy lelke a fiakban megfogamzott, lelkesülten felszólalt e megye: Jertek! koszoruzzuk meg a haza nagy költőjét, Somogy nagy fiát; koszoruzzuk meg ott, hol hamvai nyugszanak; koszoruzzuk meg, hogy a világ és a menny tudja meg, hogy mi az érdemet tiszteljük, hogy szent előttünk emlékezete; koszoruzzuk meg, hogy hálásak legyünk iránta, ne hogy megbüntessen minket a nagy Isten s szép lelkekben meddővé tegye a hazát, melynek fiai a nagy apákat elfeledni bírnák; koszoruzzuk meg, hogy megengeszteljük őt hamvaiban, lerovandók megindult kebelével nagy földink iránt a szent tartozást. —

Ez volt-e a lélek, mely e jelet szülé? Ha igen, úgy üdv neked Somogy, mert e lélek a Szentlélekkel rokon.

Szent e léleknek azon vonása is, mely arra ösztönzött Tégedet, hogy midőn megdicsőítendő valál nagy földidet, nem magad tevéd, hanem 51 testvéredet felhivád, hogy veled együtt hódolnának a költő érdeme — s emlékezetének; hogy örömed az ország öröme, hódolatod a haza hódolata legyenek, s az egész nemzet oszta kozzék Somogy ünnepében; hogy a rokon lelkek találkozása a jelenben, kegyelettel tekintsen

vissza a haza multjába és azon dicsőkre, kik abból mint csillagok tekintenek alá; hogy a hálás emlékezet leidezze őket a jelenbe s ennek fiait az apák tiszteletére oktassa; hogy a köztisztelet lelke, mellyel leborul a bucsuzó nemzedék nagyjai ravatala körül, át szálljon a fiakba, firól fira, leányról leányra s ezek érdemesnek és kötelmőknek tartsák, mindenöket feláldozni azon nemzetért, mely nagy fiai emlékezetének szent hálával áldozik.

Óh és még egy vonás, mely az ezen jelt emelő lelket a Szentlélekkel rokonná teszi, — hogy midőn Somogy a vele egyesült hazával leborul Berzsenyi hamvainál, ezt a nagy Isten nevében, egyházasan s vallásosan cselekszi. S mi e vallásos tényben a legvallásosabb? Bevallása annak Szeretteim az Urban! hogy Isten nélkül nem tehetünk semmit, hogy minden tőle származik, hogy a midőn dicsőítjük a nagy Berzsenyit, sajátképen Istent dicsőítjük, ki őt oly nagygyá tevő. Mert azon hajlam, mely Berzsenyink lelkét az aljastól els a fenséges felé voná; az a szerelem, mely őt családjához, szüleföldéhez, hazájához és a nemzet dicső fiaihoz annyi bensőséggel kötő; azon vallásos ihlettség, mellyel az erénynek, a szabadságnak, Istenének s velők rokon eszméknek imádással hódolt; s azon csudálatos, igéző, pünkösti nyelv, melyről az imént emlékezünk: mindez a te munkád volt kegyelemnek örök Istene! — S ha te oh Somogy! oly lélekkel emelted e jelet, hogy magadnak és honfitársaidnak alkalmuk legyen, hálás kebellet Istent áldani, hogy magát Berzse-

nyiben s benne e nemzetet megdicsőíteni kegyelmes
vala, — üdv neked, ezen lélek a Szentlélekkel rokon.

S most már feleljünk még egy, az utolsó kérdésre is,
hogy Berzsényinek, ősvágyaink lelkesült tolmácsá-
nak, a kegyeletes lélek, mi végett állította ide e követ?

Mindeneknek előtte állította hogy álljon.
Álljon az állhatatlan időben, melyben mi
megnem állhatunk; emelje fejét a századok vihará-
ban, mely minket elsodor; álljon még akkor is, midőn
mi már, mint a dicsőtült, az apákhoz gyűjtetünk. Minde-
neknek előtte tehát te felszentelt emlékjel, állj!

Állj mint emlékjel! s ha pályafutása alatt a
késő vándort közeledbe vezérli végzete s tudni akarja,
mely ember hamvainak őre vagy? mond meg neki hogy
azon Berzsényi Dánielnek őrzöd hamvait, kinek lel-
kével szövetkezők Isten s adott neki erőt, bölcsességet,
hatalmat, lelkünk legnemesebb ősvágyait isteni ihlettel
hallhatatlan énekekbe foglalnia; hogy ezen énekek
szárnyra keltek és végig harsogák a magyar hazát;
hogy lélekből eredve, lelkekkel szövetkezve, termették
bennünk azon magasabbra törő életet, melyre a nehéz
viszontagságok által megviselt nemzet újra felébredett,
hogy méltó pályát fusson nemzettársival s mely életről
azt hisszük, hogy az a fiakban még emelkedettebb, még
dicsőbb, még diadalmasabb leend.

• Állj mint tanujel! s ha vándorlása közben
megállapodik előtted az utas, mondd meg neki, hogy
te tanuja vagy a nemzeti hálának, mely nem bírja
elfeledni nagyjait, örökitni szereti neveiket, megszentelni
a helyet, hol csontjaik porlanak; tanuja azon nemzeti

hitnek, hogy nagy férfiakat csak oly nemzet teremhet, mely nagyjait megbecsülni tudja: tanuja azon meggyőződésnek, hogy míg az érdemeket becsülő nemzet nagy holtjainak sírjait oltárokká teszi, hol emlékezetöknek vallásos kegyelettel áldozik, még a sírok is bölcsökké válnak, melyekből újabb s dicsőbb nagyok születnek.

Állj mint intő jel! s ha futkostában érzéki élvezet után, e nemzetnek tévelygő s elfajult fia beléd botlanék, ébresszed-fel benne a lelkiismeretet s kereszteddel, melyel ég felé mutatsz, intsed-meg őt, hogy a „fennlevőket keresse,” melyek égiek, maradók, az enyészetet nem ismerők. Mondjad-el neki hogy téged Somogy s véle a haza ide állítottak kiáltó jelül, hogy minden élet, melynek czélja csak az anyag, testi, földi, jólét, nem érdemli meg az élet nevét, mert földdé leszen melyből vétetett; hanem hogy az enyészet birodalmát csak azon törekvéseink kerülék-el, melyekért az örök szép, jó, igaz, szellemi mezején izzadánk. Mondjad-el neki, hogy a halhatatlanság mely Berzsenyinek jutott, ilyen törekvés gyümölcse és jutalma volt s hogy a haza, az emberiség, az Isten, egyiránt megvárják e hon minden fiától, hogy a léleknek velök közlött mértéke szerint, ily törekvésben folyjon le életök. Mond meg neki, miként a szellem ezen országa eléggé tágas, sőt határtalan, hogy benne költők és művészek, tudósok és államférfiak, természetbuvárok és harczfiak, egymás mellett megférhessenek s külön körökben küzdjenek a halhatatlanság koszorujáért, melyet Isten személyválogatás nélkül, a hűséghez képest osztogat.